

MESTEREN & MARGARITA

AARHUS TEATER
STORE SCENE
PREMIERE 10.02.10

VI HAR BRUG FOR MERE END EN NY PELS OG ET UDEKØKKEN!

OM AT INSISTERE PÅ ÅNDELIGHEDEN.

Interview med Christoffer Berdal, forestillingens instruktør.
Af Trine Holm Thomsen

Hvad tænkte du, da Aarhus Teater spurgte dig, om du ville instruere *Mesteren og Margarita* her på teatret?

Da Aarhus Teater henvendte sig til mig for at høre, om jeg ville instruere *Mesteren og Margarita*, tænkte jeg, det var det helt rigtige tidspunkt, teatret valgte til dette stykke. Det er modigt, fordi det er så kompleks en fortælling og samtidig er den så aktuel lige nu. Det er modigt i dag at insistere på åndeligheden - en åndelighed, jeg mener, er kernen i *Mesteren og Margarita*. Endelig syntes jeg, det er udfor-

drende at skulle lave teater ud af en så fabulerende roman.

Hvad er det, der gør *Mesteren og Margarita* til så stort et værk i dine øjne?

Det er et vigtigt værk, fordi Bulgakov rammer det, som er det centrale i kunst, kunstens fineste potentiale. Han diskuterer sin samtid - angriber Stalintidens Sovjet - gennem fantasien, sproget, poesien, satiren, humoren og myterne - i stedet for at benytte sig af en politisk terminologi. Det gør hans synspunkter meget mere nuancerede og inspirerende.

Mesteren og Margarita er jo nemlig i den grad en åndrig roman - den tematiserer kultur, kunst, filosofi og religion og alle romanens personer færdes selvsikkert i de mange myter. Mener du, det er særligt vigtigt at værne om åndrighed og åndeligheden i dag?

Det sidste århundrede har fokuseret på fakta og sandhed. Alt skal kunne forklares logisk og faktisk - det har nok på nogle punkter været på bekostning af det mere spirituelle i det offentlige rum. Ikke mindst de seneste 40-50 års teknologiske udvikling har måske været med til at fordrive det kulturelle, den åndelige uforklarlige tilgang til etiske og moralske spørgsmål. Disse områder er netop nødvendige modstykker til teknologien, fordi de er med til at hjælpe os til at forstå os selv som mennesker. Alting går hurtigere i dag. Det er lette-

re at zappe rundt på tv og nettet frem for at fordybe sig. I dag googler man en roman, frem for at læse den. Alting er blevet korttidsholdbart. Det rammer også kunsten i dag, det er lettere at blive stjerne i X-faktor og gøre karriere fx i medierne eller i det politiske liv frem for reelt at kunne noget, uddanne sig, fordybe sig, uden garanti for berømmelse.

Grådighed er et fremtrædende emne i romanen/forestillingen - er vi i dag blevet mere grådige?

Mennesket er nok af natur grådigt. Derfor er det vigtigt, at have nogle ikke-materielle værdier, som kan holde grådigheden i skak. Vi har brug for mere end en ny pels og udekøkken! Vores tid handler mere om friværdier og skattelettelser, end hvad det er for kulturelle og etiske værdier, vi kan definere os ud fra. Hvis ikke vi har nogle fælles, åndelige værdier, bliver vi materielt grådige, for det giver os trods alt en form for identitet at eje noget. De sidste 50 års afvikling af kulturelle og religiøse pejlemærker i samfundet til fordel for individuel frihed gør måske, at vi som mennesker har sværere ved at orientere os, og så bliver det lettere at fokusere på egne materielle behov. Og så får vores indbyggede grådighed frit løb.

Et stort spørgsmål, men hvad ser du, at kunstens opgave er?

Kunsten har det privilegium og den forpligtelse, at den skal stille spørgsmål til sin samtid og

til os som mennesker - til hvem vi er. Kunst kan tillade sig at fabulere over alternativer til den virkelighed, vi kender og opstille nye teser og muligheder. Og på den måde være med til at inspirere os, forandre virkeligheden. Kunsten er en mulighed for mennesket til udvikling og forståelse.

Bulgakov måtte skrive *Mesteren og Margarita* i det skjulte - skal kunsten være farlig at beskæftige sig med?

Det kan den nok til tider ikke undgå at være. Den bedste kunst er ofte skabt i opposition til det samfundsbevarende, det styrende. Når kunst per automatik hylder en bestående kultur, har den ofte vist sig at være dårlig kunst. Det kan man jo se fx i Stalintidens kunst eller Det Tredje Rigets kunst. Det er vigtigt, at kunsten spejler og konfronterer sin samtid. Og dermed kan den til tider også blive farlig at beskæftige sig med. Kunstens præmis er jo også, at det er et subjektivt udsagn. Ethvert kunstværk har sin sandhed. Og publikum har sin egen sandhed om værket. Den dialektik er en af kunstens store styrker. At der eksisterer flere sandheder. På det punkt er det måske vigtigt, at lade sig inspirere af kunsten i vores virkelighed lige nu, hvor så mange kulturer lever side om side. Bevidstheden om og respekten for, at der er flere sandheder, er nødvendig for enhver dialog.

Channe Nussbaum // Ashok Peter Pramanik // Carsten Svendsen // Anders Heinrichsen // Michael Hasselflug

Programsponsor:
Vilhelm Kiers Fond

Channe Nussbaum

MESTEREN OG MARGARITA

RESUMÉ

Redaktør Berlioz og digteren Ivan diskuterer en varm forårsdag det digt, Ivan har haft til opgave at skrive om Jesus. Ifølge Berlioz er det skrevet så levende at man næsten skulle tro, at Jesus virkelig havde eksisteret. Eftersom de begge er antireligiøse og fornægter Jesu eksistens, fordi det har sovjetsystemet gjort, er det således et yderst uhensigtsmæssigt resultat. Med ét dukker en velklædt fremmed op, og begynder at stille spørgsmålstegn ved deres benægtelse af Guds og Jesu eksistens. Den mystiske herre kender tilsyneladende alt til både de to herrer - samt ikke mindst fremtiden. Han forudsiger, at Berlioz vil få hovedet kappet af under en sporvogn.

Den mystiske fremmede fortæller nu om sine oplevelser som tilstedeværende ved mødet mellem Pontius Pilatus og Jesus. På den måde springer vi tilbage i tiden, til dengang Pontius Pilatus med en dundrende hovedpine

afhører Jesus. Pilatus ser ingen anden udvej end at dødsdømme ham, selvom det ikke umiddelbart er med hans gode vilje.

Tilbage i nutiden mister Berlioz hovedet under en sporvogn, og Woland forsvinder med sit følge, som bl.a. omfatter en kæmpemæssig, sort kat med menneskelige evner. Ivan er nu overbevist om, at Woland rent faktisk er Djævelen. Han opsøger forfatterklubben og insisterer på, at denne professor i sort magi skal arresteres for mord. Men ingen tror på Ivans vanvittige fortælling, og i stedet indlægges han på en sindssygeanstalt.

I Berlioz' lejlighed vækkes hans nu tidligere bofælle, teaterdirektøren Stjopa, af Woland og hans følge. Direktøren har bragende tømmermænd og får at vide, at han i sin brandert aftenen før har skrevet kontrakt med Woland på syv forestillinger. En opringning til teatret forsikrer ham om sandheden i udsagnet. Da Stjopa

gør modstand, havner han på et øjeblik i Jalta, meget langt derfra. Tilbage på teatret modtager man kort efter et telegram fra politistationen i Jalta, hvor Stjopa beder om hjælp, men da de forsøger at svare på telegrammet, advares og senere forhindres de af Wolands hjælpere. Nu begynder så forestillingen, hvor teatrets konferencier uden held forsøger at styre begivenhedernes gang. Inden længe er både direktøren, økonomidirektøren og administratoren savnede, og politiet forbyder aftenens forestilling. Pengene, som strømmede ind aftenen før, forvandler sig til aske.

På galeanstalten kommer Mesteren, en poet, der også er indlagt, på besøg hos Ivan. Pudsigt nok har hans indlæggelse noget at gøre med en bog, han skrev om Pontius Pilatus. Mesteren fortæller om sin store kærlighed, Margarita, der inspirerede ham til at skrive romanen om Pontius Pilatus. Ingen ville udgive den, da Mesteren deri forsvarer Pontius Pilatus og dermed fremstår som en reaktionær klasseforræder. Samme nat som Margarita havde planlagt at fortælle sin mand, at hun ville forlade ham til fordel for Mesteren, brændte Mesteren sin roman og lod sig indlægge på anstalten, hvor han nu har været i fyre måneder. Han har ikke fortalt Margarita, hvor han befinder sig, for han vil ikke trække hende med sig ned og håber, at hun har glemt ham.

Margarita har dog aldrig opgivet at lede efter Mesteren, selvom hun er blevet i huset hos den velhavende ægtemand. Azazello, en af Wolands hjælpere, opsøger Margarita og for-

tæller hende, at hvis hun vil have oplysninger om Mesteren, skal hun kl. halv ti samme aften smøre sig ind i en særlig salve og vente på nærmere besked. Salven forvandler Margarita til en heks, og hun flyver af sted. Margarita ankommer til lejligheden hvor Woland og hans følge residerer. Hun får at vide, at det er tid til forårets fuldmånefest, og at Woland mangler en dronning. Denne må nødvendigvis hedde Margarita og være af royal afstamning.

En stor fest går nu i gang. Margarita hilser på de deltagende, der alle er fortabte sjæle. Bagefter får hun lov at få et ønske opfyldt. Først giver hun tilgivelse til en kvinde, der har kvalt sit eget barn og derefter forlanger hun, at få sin elskede Mester tilbage. Woland fremskaffer ikke blot Mesteren, men også Mesterens brændte manuskript (for manuskripter kan ikke brænde). Margarita sendes sammen med sin elskede tilbage til hans hus, hvor han sover, mens hun læser manuskriptet. Slutningen af manuskriptet lyder, at Pontius Pilatus fik myrdet Judas og mødte den genopståede Jesus.

Woland besøges af Levi Mathæus, som beder ham give fred til Mesteren og Margarita. Freden består i, at både Mesteren og Margarita dør. De sendes til et idyllisk sted i evigheden, hvor Mesteren kan færdiggøre sin roman. På samme tid spadserer Pontius Pilatus, der har ventet i to-tusind år, af sted i den interessante samtale, han har længtes efter at føre med Jesus...

Carsten Svendsen // Michael Hasselflug

Phillippe Christiansen

Inge Sofie Skovbo

Lars Høy

Karen-Lis Ahrenkiel

Anders Heinrichsen // Ashok Peter Pramank

Lars Junggreen // Carsten Svendsen

Michael Hasselflug

Kim Veisgaard // Søren Østergaard

DEN HISTORISKE SAMMENHÆNG

Bulgakov levede fra 1891 til 1940, en voldsom og turbulent historisk periode i Rusland: Det gamle zarstyre blev sat af magten, en borgerkrig hærgede landet, og kommunismen sejrede til sidst med Lenin i spidsen for det, som senere kendes som den russiske revolution. Bulgakov oplevede altså Rusland i landets storhedstid, hvor hele Europa lod sig påvirke af den russiske kultur, og han så, hvordan Rusland, ved kommunismens mellemkomst, blev til Sovjetunionen med alt, hvad deraf fulgte af kunstnerisk og religiøs begrænsning.

PETER DEN STORES REFORMER

Rusland havde siden Peter den Store (1672-1725) været orienteret i retning af europæiske samfunds- og kulturformer. En Europarejse, som Peter den Store foretog i 1697, inspirerede ham til at reformere det russiske samfund, der hidtil havde været domineret af strukturer, som igennem århundreder var overleveret ukritisk og uimodsagt.

Moderniseringsprocessen omfattede stort set alle dele af det russiske samfund. Flåden og militæret gennemgik en altomfattende omlægning, ligesom der også blev foretaget store ændringer i de politiske styreformere.

Heller ikke kirken, der ellers havde stået som en urokkelig autoritet i den russiske bevidsthed, gik ram forbi. Peter den Store sørgede nemlig for, at kirken mistede sin altoverskyggende betydning som institution. I stedet stod han - inspireret af de europæiske universiteter, der på den tid skød frem overalt på det europæiske kontinent - bag dannelsen af Videnskaberne Akademi. Sidstnævnte sendte et klart signal om, at Rusland skulle kravle ud af religionens ofte dunkle og mystiske verdensbillede til fordel for det ideal, som oplysningstiden, især Tyskland, hyldede. Russerne skulle oplyses gennem viden og fornuft og ikke længere forblindes af religionens uvidenskabelige læresætninger.

Peter den Store var hovedarkitekten bag det russiske moderniseringsprojekt. I tiden efter Peter den Store bevaredes og videreudvikledes mange af de tiltag, han havde sat i værk, bl.a. af Katarina den Store (1729-96). Det var dog ikke alle i Rusland, der var lige begejstrede for de europæiske idéer, som Peter den Store havde importeret. Det havde ikke krævet meget overtalelse at få den russiske kulturelite til at tage de europæiske strømninger til sig, men sagen forholdt sig noget anderledes, når det kom til de laverestående samfundslag, som primært talte stavnsbundne bønder, der arbejdede i de af adelen ejede områder.

DEN RUSSISKE REVOLUTION

Den russiske revolution var en af de mest skelsættende begivenheder i det tyvende århundrede. Ikke nok med at resultatet af revolutionen blev oprettelsen af Sovjetunionen, der kom til at spille en enorm rolle gennem de næste firs år, den medførte også en række kommunistiske revolter og revolutioner verden over.

Baggrunden for de voldsomme begivenheder, der kan forbindes med den russiske revolution, er at finde i den industrialiseringsproces, der i starten af 1900-tallet også havde gjort sit indtog i Rusland. Antallet af arbejdere blev forøget væsentligt, og da de, i modsætning til det enorme antal bønder, oftest koncentrerede sig omkring de større byer, blev de hurtigt en voksende trussel mod zarens enevældige styre. Industrialiseringen havde faktisk betydet en vis forbedring af denne gruppes forhold. Flere kom i arbejde, og arbejdet blev organiseret omkring de store fabrikker. Industrialiseringen var dog en brat og brutal opvågning for et land, der, i modsætning til f. eks. Europa, var henvist til et dybt forældet maskineri i landbrugsproduktionen. Over 80 % af landets befolkning var bønder, men pga. af den manglende modernisering, lange og hårde vintre, der betød korte vækstperioder samt et nærmest middelalderagtigt styre, havde Rusland svært ved at brødføde sig selv. Den voldsomme og pludselige industrialisering af landet medførte en form for rodløshed blandt det nye proletariat, der så sig selv placeret i en anderledes og fremmed verden. Herved skabtes

en solid grobund for radikale, politiske tanker, såsom den kommunistiske.

Befolkningstallet i byerne voksede flere steder til det dobbelte i løbet af ganske få år, og denne enorme vækst i arbejderantallet skabte muligheden for store protester mod det siddende zarstyre. Den 22. januar 1905 kulminerede utilfredsheden, da næsten en kvart million mennesker gik i demonstration foran zar Nikolaj 2.s palads i Petrograd. Efter en lang række strejker og protester gik zaren med til en begrænset demokratisering af landet, idet det russiske parlament, Dumaen, blev oprettet. I de efterfølgende år op til Første Verdenskrig fulgte en række blodige sammenstød mellem zarens militære magt og den russiske befolkning. Krigen vakte fædrelandskærligheden i befolkningen, og i en kort periode var folket samlet om den fælles sag. Men da krigshandlingerne hurtigt begyndte at tære på økonomien, og fødevaremanglen blev desperat, bredte opstandelserne sig igen i de større byer.

I 1917 blev zaren væltet - ikke blot af den utilfredse befolkning, hans egne militære styrker deltog i overtagelsen af Vinterpaladset. Ikke blot zaren men hele hans familie blev henrettet i det efterfølgende blodbad. Dumaen fik overdraget magten, men deres regeringstid skulle blive kort, idet Lenins røde styrker få måneder efter indtog regeringsbygningerne. Da Lenin i 1918 sluttede fred med Tyskland og trak sig ud af krigen, blev det for meget for den del af befolkningen, der ikke ønskede bolsjevikkerne ved magten, og en blodig treårig bor-

gerkrig blev indledt. I 1922 havde Den Røde Garde endeligt fået overtaget, og Sovjetunionen blev en realitet.

Den afgørende konsekvens, som Første Verdenskrig og de indenrigspolitiske uroligheder udløste, var Lenins blodige afsættelse af regeringen og oprettelsen af den nye tids politiske spydspids, Det kommunistiske parti. Fra begyndelsen var kommunisternes hensigt at overvinde splittelsen mellem samfundets begunstigede og den skæbne, som bønderne og arbejderne hidtil havde lidt, og i stedet skabe et samfund, hvor alle socialt set stod lige. Men lige så velment hensigterne var, ligeså forfærdelige blev konsekvenserne.

I 1924 døde Lenin, og fra da af overtog den eneste, der overgår Hitler i disciplinen folke- drab, nemlig Josef Stalin, kontrollen over Sovjetunionen. Stalins rygte som en af historiens værste, hvis ikke den værste, diktator, når det kommer til at sprede død og ødelæggelse, er ikke grebet ud af den blå luft. I den periode - fra 1924 til 1953 - hvor Stalin sad ved magten, stod han bag de videst rækkende udrensninger, noget land nogensinde har oplevet. Folk, han ikke stolede på, blev enten henrettet eller deporteret til en af de tusindvis af arbejdslejre, som lå spredt ud over ud hele storriget, og som i sidste ende kostede størstedelen livet. Forskere er uenige om tallene, men man mener, at helt op mod 30 millioner mennesker mistede livet som en følge af Stalins styre (tallet inkluderer henrettelser, samt dødsfald som følge af deportation og sult). Ved på den måde

at forfølge folk, der tænkte anderledes eller i andre baner end Stalins billigede, afskrækkedes sovjetborgerne fra at tale og tænke frit. For at være sikker på, at "forkerte tanker" ikke spredte sig i samfundet, indførte Stalin tætmasket censur inden for de kanaler, borgerne normalt brugte til at tilkendegive deres meninger. Særligt journalistikken og kunsten blev underlagt skræppe begrænsninger, hvilket bl.a. bevirkede, at store dele af kunsten blev konfiskeret.

KIRKENS ROLLE I RUSLAND

Den russisk ortodokse kirke, Rusland største religiøse institution, havde under zarstyret en yderst magtfuld politisk position. Denne magt blev jævnet med jorden, da kommunisterne kom til magten. Kirke og stat skulle adskilles, og det kommunistiske styre så helst en fuldstændig udslettelse af religionen i det nye Rusland. Mens den officielle udmelding var, at man tolererede organiseret religion, var virkeligheden betydeligt mere barsk. Kirken blev af det nye, antireligiøse styre betragtet som en kontrarevolutionær magt, der skulle sættes uden for indflydelse. I tiden fra 1917 og frem til 1935 faldt antallet af russisk ortodokse kirker fra omkring 20.000 til under 500, og imod 100.000 præster blev dræbt, og også i den almenbefolkning blev de troende forfulgt. Religionen blev efterfølgende en privat sag, der blev dyrket i det skjulte og hovedsageligt af den ældre del af befolkningen.

12/13

BØJEDE HOVEDER OG TAND FOR TUNGE

Skal man kort beskrive samfundet, som det udvikledes under Stalins diktatur, kan man derfor tale om et samfund, hvor indbyggerne af frygt for repressalier hurtigt lærte at bøje hovederne og holde tand for tunge. Det altafgørende var, at man fulgte de retningslinjer, som blev dikteret fra højere sted, uden at stille spørgsmål eller gøre sig tanker om, at tingene kunne være anderledes. Bl.a. indførte Stalin tvangskollektivisering af landbruget, hvilket, kort fortalt, gik ud på, at de tidligere jordejere mistede ejendomsretten, så folket - i hvert fald i teorien - nu var fælles om at eje og dyrke jorden. En forudsætning for, at det kunne lade sig gøre var, at store dele af befolkningen måtte flytte tilbage til landbruget, som de ellers havde forladt tidligere i håb om at skabe sig en bedre tilværelse i byerne. Selvom de protesterede, hjalp det ikke en tøddel. Deres protester blev hurtigt gjort tavse af en skånselsløs Stalin, der ikke ville høre sig modsagt af nogen. Heller ikke da tvangskollektiviseringen resulterede i massive hungersnødsproblemer, tog Stalin notits af det; derimod benyttede han lejligheden til at skaffe flere af sine politiske modstandere af vejen ved at skyde skyl- den for hungersnøden på dem.

Med andre ord var tiden under Stalin et rædselsregime, hvor ingen kunne vide sig sikker. Den ene dag kunne man gå frit rundt i Moskvas gader, den næste kunne man sidde i lænker i en togvogn på vej til en arbejdslejr i Sibirien. Derfor blev samfundet og kulturen

hurtigt ekstremt ensrettet. Man kunne ikke diskutere offentligt og måtte hele tiden tænke sig om en ekstra gang, inden man sagde noget. I teatrene blev der kun spillet forestillinger, som Stalin havde godkendt, ligesom en stor del af den litteratur, der blev skrevet på den tid, blev erklæret for værende reaktionær og derfor imod kommunisternes grundidéer. Som regel udløste sådanne værker en arrestationsordre på forfatteren og konfiskering af det pågældende værk. Samlet set var Sovjetunionen under Stalins styre et hårdt og grusomt regime, hvor efterretningstjenester og hårdhændede politistyrker arbejdede sammen om at overvåge og fængsle - og i værste fald henrette - indbyggerne. Et diktatur, hvor den frie tanke var afløst af den kommunistiske ideologis udenadslære og marchtakter.

"Jo flere ord vi tillader os at bruge, jo friere er vi. Når vi får forbud mod at bruge munden, forsøger vi at hævde os gennem gestus, ja til og med gennem tingene. De er sværere at tyde, kan for en tid undgå at vække mistanke. De kan hjælpe os med at forvandle fornedrelse til en værdighed, som for en tid undgår at vække mistanke."

Hertha Müller, modtager af nobelprisen i litteratur 2009.

Søren Østergaard

Kristine Nørgaard Sørensen

DEN ONDE PÅ SPIL I MOSKVA

Uddrag fra anmeldelse af nyudgivelsen af romanen *Mesteren og Margarita*, forlaget Rosinante 2008, af Claes Kastholm Hansen, Berlingske Tidende 2008

Det tog lægen, digteren og dramatiker Mikhael Bulgakov elleve år at skrive sit hovedværk, romanen »Mesteren og Margarita«, og endda blev han knapt færdig. De sidste rettelser, han nåede at lave, dikterede han til sin kone et par uger før sin død i 1940. Dødsårsagen var sklerose. Han blev kun 49 år.

Det tog yderligere 26 år, før det russiske publikum kunne komme til at læse romanen og da kun i en beskåret udgave. Russerne kendte ham som satirisk novellist og dramatiker, men kun en håndfuld mennesker vidste, at han havde efterladt sig dette hovedværk. Det faldt som en bombe i den sovjetiske offentlighed. Første del blev trykt i månedsmagasinet »Moskva« i november 1966. På to timer var hele magasinets oplag – 150.000 eksemplarer – udsolgt.

Romanens tilblivelse og skæbne er vævet ind i sovjetisk historie. Havde myndighederne vidst, hvad den kendte litterat var i gang med, havde han endt sit liv i Gulag, én eller anden

lejr i sovjetkommunismens KZ-system. Der var stunder i 1930'erne, hvor han blev bange for sit eget hemmelige arbejde og brændte noget af manuskriptet, men som der står i romanen: »manuskripter kan ikke brænde«. Han fattede nyt mod og fortsatte sit arbejde. For som der også står i romanen, er fejhed den værste last af alle.

Han skrev i den tid, da stalinismens grusomheder kulminerede. Med tvangskollektiviseringen. Med udryddelsen af kulakkerne, de selvstændige bønder. Med den af Stalin iværksatte hungersnød i Ukraine, hvor Bulgakov, søn af en teologiprofessor og født i Kijev, selv kom fra. Med de tusinder af vilkårlige henrettelser og de store skueprocesser i Moskva. Fra alle disse rædsler og ikke mindst fra det lakajagtige kunst- og kulturslivs bjergsomme og ivrige lydighed over for despotiet henter romanen sit materiale. Allerede fra 1930 var det næsten umuligt for Bulgakov at få sine ting offentliggjort. Han skrev et åbenhjertigt brev til Kreml, hvori han bad om emigrationstilladelse, men hvis det ikke kunne bevilges, og »jeg er dømt til at være tavs i Sovjetunionen resten af mit liv, da beder jeg den sovjetiske regering om at give mig en stilling inden for mit speciale og knytte mig til et teater som titulær instruktør«. Stalin selv ringede til ham og sagde, at dette ville ske. Kort efter blev Bulgakov ansat som assisterende instruktør og litterær konsulent ved det højt ansete Moskva Kunst Teater, men han fik kun lov til at lave ganske lidt.

Efter Stalins død, 1953, og Khrusjtjovs stærkt retoucherede opgør med stalinismens forbrydelser på den 20. partikongres i 1956, hvor Bulgakov blev rehabiliteret, fulgte en periode med åndeligt tørbrud. Det var i denne periode, Solsjenitsyn kunne udgive »En dag i Ivan Denisovitjs liv«, hvormed der for første gang blev skrevet åbent om Gulag. Men allerede ved Khrusjtjovs afsættelse i 1964 fryser det åndelige klima til igen. Skueprocesser – bl.a. mod lyrikeren Joseph Brodsky – ligner en gentagelse af 1930'erne. Forfatterne Daniel og Sinjavskij sendes til Gulag. Og netop på dette tidspunkt, da Sovjet-systemet under Bresnjev synes at være i færd med at genoplive fortiden, er det så, at Bulgakovs »Mesteren og Margarita« udkommer for første gang. Som i et øjebliks distraktion fra kulturpolitikens side. Men en komplet, uzensureret udgave fik russerne først yderligere tyve år senere, da Gorbatjov og hans glasnost havde overtaget scenen. Den udgave, der nu genudsendes i Jørgen Harrits' fine oversættelse, er nummer tre på dansk.

»Mesteren og Margarita« er ikke blot et fornyet bekendtskab værd for de lykkelige, der har læst den tidligere, den har også alle forudsætninger for at blive en kultbog for de talrige unge, der trods de toneangivende bibliotekarer ved at læse bøger. Med sin overdådige satire, sine udsøgte karikaturer af kunstens, kulturens og embedsværkets folk, sine burleske optrin, den himmelhøje komik og ubesværede vekslen mellem fantasi og realisme, ironisk kynisme og hjertegribende sårbar-

hed, taler »Mesteren og Margarita« et sprog, der springer lige ind i nutiden. (...)

Om romanen nu hænger helt godt sammen og intet overflødig rummer, vil jeg sætte et spørgsmålstegn ved, men klog, fascinerende, stilsikker og meget, meget morsom er den, denne klassiker af verdenslitteraturen, der ikke vækker mindre fornøjelse, når man ser, at mange af disse oppustede kunstnerskikkelser og kulturpaver fra 1930'ernes Moskva går lyslevende omkring i 2000-tallets Danmark.

Men godt, hvem er du så?
En del af kraften blot,
Der stedse kun vil ondt,
Men stadig øver godt.

Goethe, Faust

16/17

”Jeg tror altid, litteratur opstår ud af ting, som har skadet nogen, og der er en type af litteratur, hvor forfatteren ikke selv vælger deres emne, men behandler det, der er blevet betroet.”

Hertha Müller, modtager af nobelprisen i litteratur 2009.

I 1938 døde en af Ruslands store digtere, Osip Mandel'stam (O.M.), i en arbejdslejr i Sibirien og i mange år så det ud til, at den fysiske udslettelse skulle følges af total glemsel, som det var sovjetledernes ønske. Mandel'stam genopstod imidlertid i sin enkes to erindringsværker *Erindringer* (1970) og *Anden bog* (1972) udkommet uden for Sovjetunionen. I dag kendes hans digte verden over. Hermed uddrag fra hans enke Nadezda Mandelstams *Erindringer*:

I et liv som vort giver alle efter for illusionen, folk søger energisk noget at tro på, noget at holde fast ved for at få deres virkelighedsfølelse tilbage. Når mennesket er omringet af skinfænomener, søger det godvilligt ind i skinvirksomhed, knytter skinforbindelser med andre mennesker, oplever skinkærlighed – bare for at få et fast holdepunkt. "Vi tror, alt går som det skal, og livet går videre, men det er kun, fordi der kører sporvogne", sagde O.M. endnu længe før den første anholdelse, da vi en aften stod ved et sporvognsstoppested. *Nadezda Mandel'stam, Erindringer, Arena 1970.*

Når man slæbte af med folk, var det ikke blot for at få oplysninger. Der er ikke noget, der knytter folk sammen som fælles forbrydelser: jo flere, der blev indfanget, indblandet og inddraget, jo flere der var forrædere, stikkere og angivere, desto flere blev de tilhængere af regimet, som håbede på, det ville vare ved i tusind år. Når alle ved, at man uden videre "slæber af" med folk, så mister selve samfundet, folk selv, evnen til at kommunikere, kontakten mellem dem svækkes, enhver søger ind i sin krog og forholder sig tavs – og det er en uvurderlig fordel for magthaverne. *Nadezda Mandel'stam, Erindringer, Arena 1970.*

Dagen efter tog vi så til Moskva og indfandt os i Forfatterforeningen på det aftalte klokkeslæt. Kontordamerne var der endnu, men oplæsningsaftenen kendte de ikke noget til: der har været talt om noget i den retning, men hvad det er blevet til, ved vi ikke ... Alle lokaler i klubben var aflåst. Noget opslag kunne vi heller ikke finde. (...) Gåden med oplæsningsaftenen fik vi aldrig opklaret. Der var faktisk blevet ringet fra Forfatterforeningen, men hvem, der havde ringet, ved vi ikke. Måske var det personaleafdelingen, for kontordamerne, der normalt tog sig af den slags, havde ikke fået nogen besked, selv om de havde hørt lidt hvisken i krogene. Hvis det virkelig var personaleafdelingen, hvad ville de så Mandel'stam? Vi fik den tanke, at man havde lokket O.M ind fra Savëlovo for at arrestere ham, men så ikke havde nået at få sanktion hertil fra en eller anden højere myndighed – måske endda fra Stalin selv, for sagen havde jo tidligere sorteret under ham. *Nadezda Mandel'stam, Erindringer, Arena 1970.*

Kristine Nørgaard Sørensen // Niels Ellegaard

Vi skriver også om kulturen HVER DAG

MORGENAVISEN
Jyllands-Posten

DE MYTOLOGISKE/BIBELSKE PERSONER IFØLGE BULGAKOV:

Pontius Pilatus: Var prokurator/statholder i Judæa på Jesu tid 26-36 e.Kr. Pilatus omtales i Bibelen som den politisk ansvarlige for domsfældelsen og korsfæstelsen af Jesus. Ifølge evangelierne er Pilatus ikke overbevist om Jesu skyld og forsøger i første omgang at undgå korsfæstelse, men ender med at bøje sig for kravet fra ypperstepræsterne og de jødiske ledere.

Jeshua Ha-Nozri: Jesus fra Nazereth menes født 7-4 år før vor tidsregning – død ca. år 30-33, også kaldet Jesus Kristus eller blot Kristus. Han er den centrale figur i kristendommen og anses af de fleste kristne for at være inkarnationen af Gud eller Guds søn. Han er også en vigtig figur i flere andre religioner.

Kajfas: Josef Kaifas var Jødisk ypperstepræst 18-36 e.Kr., ifølge Ny Testamente leder af processen mod Jesus.

Levi Matthæus: Kaldes for Jesu discipel i *Mesteren og Margarita*. Har træk fra både apostlen og evangelisten Matthæus. Han er skatteopkræver som apostlen Matthæus og nedskriver Jesu handlinger som evangelisten Matthæus.

Afranius: Den kutteklædte, chef i Pilatus' efterretningstjeneste. Er mester i forklædning og bedrag. Formentligt er hans navn inspireret af Sextus Afranius Burrus død år 62, prokurator for kejser Augustus' hustru Livia og kejserne Tiberius og Claudius.

Dimas: Røver, som korsfæstes sammen med Yeshua Ha-Nozri.

Gestas: Røver, som korsfæstes sammen med Yeshua Ha-Nozri.

Barabas: Den fjerde forbyrder, som benådes.

Muribellum: Trofast centurion. En befalingsmand i den romerske hær, også kaldet en "høvedsmand" på dansk.

Judas fra Kyriat: Også kendt som Judas Iskariot, manden fra Kerijjot, en judæisk by, (Kyriat). En af Jesu 12 disciple. Judas forrædte Jesus ved at udlevere ham til romerne for 30 sølvpenge. Judas tog ifølge Biblens overleveringer livet af sig selv efter forræderiet.

20/21

MESTEREN OG MARGARITA

Af MIKHAIL BULGAKOV

Dramatisering
Susanne Marko
Leif Stinnerbom
Dansk version
Ryszard Taedling
Iscenesættelse
Christoffer Berdal
Scenografi
Thomas Bjørnager
Lysdesign
Kisser Rosenquist
Lyddesign
Andreas A. Carlsen
Komponist, arrangør og kapelmester
Channe Nussbaum
Komponist, arrangør og musikere
Branko Djordjevic
Mette Smidl
(alternerende Bjarke Kolerus)
Videodesign
Kasper Stouenborg
Masker & parykker
Haakon Sitje

MOSKVA
Mesteren
Niels Ellegaard
Margarita
Kristine Nørgaard Sørensen
Ivan
Phillippe Christiansen
Berlioz
Kim Veisgaard

Natasja
Mette Døssing
Stravinskij
Inge Sofie Skovbo
Praskovja
Mette Døssing
Stjopa
Kim Veisgaard
Rimskij
Lars Høy
Vareukha
Phillippe Christiansen
Lastodokhin
Michael Hasselflug
Bengalskij
Karen-Lis Ahrenkiel
Politimanden
Carsten Svendsen
Receptionisten
Karen-Lis Ahrenkiel
Konduktrice
Inge Sofie Skovbo
1. forfatter
Lars Høy
2. forfatter / portør / postbud / politimand
Carsten Svendsen
Vagtmester
Anders Heinrichsen
Latunskij
Phillippe Christiansen
Latunskijs søn
Simon Wilsfort Lund
Anton Meineche Falk

JERUSALEM
Pontius Pilatus
Lars Junggreen
Jeshua
Carsten Svendsen
Muribellum
Michael Hasselflug
Kajfas
Lars Høy
Levi Mathæus
Kim Veisgaard
Afranius
Karen-Lis Ahrenkiel
Gestas
Ashok Peter Pramanik
Dimas
Anders Heinrichsen

DE BESØGENDE
Woland
Søren Østergaard
Fagot
Anders Heinrichsen
Behemot
Ashok Peter Pramanik
Azazello
Michael Hasselflug
Hella
Channe Nussbaum

Danmarkspremiere
Aarhus Teater
Store Scene
10. februar 2010

Forestillingens varighed
2 timer og 45 min. inkl. pause

Produktionsteam
Forestillingsleder
Allan Lauridsen
Regissør
Jannie Krabbenhøft
Dramaturg
Trine Holm Thomsen
Scenen
Jacob Rosenberg
Sufflør
Birgitte Hansen
Marketing
Agnete Krogh

Frisør
Jenni Koch
Skuespillerrepræsentant
Niels Ellegaard
Malersal
Ruth Grønborg
Skræddersal
Bente Bilde
Smed/snedker
Svend Christensen
Rekvisitør
Ditte Marie Winther
Lys
Sune Schou

Magiske effekter ved
Jan Helleseø
Stagefight
Hother Bøndorff

Afvikling lys, lyd, video
Benjamin la Cour
Afvikling frisør/mask
Vibeke Prip
Rikke Kirkeby
Marlene Hassing
Annie Rasmussen

Afvikling scene
Jacob Rosenberg
Jan Holm Nielsen
Per Gade Olesen
Karin Grouleff Christensen
Ole Gade Olesen
Alex Sørensen
Påklædere
Lars Ryegaard Rasmussen
Janne Boisen

Programredaktion
Trine Holm Thomsen
Louise Rahr Knudsen
Agnete Krogh

Foto fra afsluttende prøver
Jan Jul
Program layout
Jørn Moesgård as
Tryk
EJ Graphic A/S

Tak til **Annelis Kuhlmann**
for hjælp til russisk udtale

Tak til
AV•CENTER
sushi+
sushiplus.dk
Åboulevarden 55
3213 9990
M. P. Bruuns Gade 54
8613 9990

HOVEDSPONSORER

SPAREKASSEN
KRONJYLLAND
mere end penge

www.sparkron.dk

ROYAL
BEER

www.ceres.dk

MEDIEPARTNER

MORGENAVISEN
Jyllands-Posten

www.jp.dk

EVENTSPONSORER

Danske Bank

www.danskebank.dk

Søren Jensen
Rådgivende Ingeniørfirma
www.sj.dk

www.aarhusteater.dk er
udarbejdet af Heyday og
ITIDE i Ajour CMS

MINISTERIET

Kulturministeriet
støtter Aarhus Teater

AARHUS TEATERS
ERHVERVSKLUB

A/S Panda

Chr. Østergaard I/S

DELACOUR DANIA

EJ Graphic A/S

Elna og Erik Mariagers Fond

Heyday ApS

Holst, Advokater

Itide A/S

Jyske Bank

Jørn Moesgård as

KPMG

Lindpro

Malermester Erik Dalsgaard A/S

Mangaard Travel Group

Nordea

Nykredit

Post Danmark A/S

Schouw & Co.

Sophies Tøjhus

Spar Nord Bank

Sparbank

Sparekassen Østjylland

Svend Andresen A/S

Aarhus Lokalbank

Aarhus Oliefabriks Fond

for Almene Formål

Århus Stiftstidende

VI GØR DE STORE HANNER STØRRE